

ĐỒNG CHÍ LƯƠNG KHÁNH THIÊN - Một trong những người chiến sỹ cộng sản đầu tiên của thành phố Hải Phòng

PHẠM HỒNG CHƯƠNG*

Tóm tắt: Đồng chí Lương Khánh Thiên là nhà lãnh đạo tiên bối của Đảng, có vai trò tích cực trong việc thúc đẩy phong trào yêu nước và phong trào công nhân ở nước ta chuyển sang khuynh hướng mới trong những năm nửa sau thập niên đầu hai, thế kỷ XX, góp phần to lớn vào tiến trình vận động thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam dưới sự lãnh đạo của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc. Bài viết góp phần làm sáng rõ những hoạt động yêu nước đầu tiên sôi nổi, đầy ấn tượng và những đóng góp của người thanh niên yêu nước, một trong những chiến sỹ cộng sản đầu tiên của thành phố Hải Phòng - đồng chí Lương Khánh Thiên, trong những năm 1925-1930.

Summary: Comrade Luong Khanh Thien was the senior leader of the Party, playing an active role in promoting the patriotic movement and the labor movement in our country to turn into a new trend in the second half of the decade in the twentieth century, greatly contributing to the campaign of establishing the Communist Party of Vietnam under the leadership of leader Nguyen Ai Quoc. This article contributes to clarify the early patriotic activities that were exciting and impressive, and the contributions of the patriotic young man, one of the first communist soldiers of Hai Phong city - Comrade Luong Khanh Thien, in the years 1925-1930.

Từ khóa: Đồng chí Lương Khánh Thiên; chiến sỹ cộng sản; hoạt động yêu nước; thành phố Hải Phòng.

Keywords: Comrade Luong Khanh Thien; communist soldiers; patriotic activities; Hai Phong city.

Nhận bài: 9/9/2019; *Sửa chữa:* 10/9/2019; *Duyệt đăng:* 30/9/2019.

Những hoạt động yêu nước đầu tiên

Lương Khánh Thiên (còn gọi là Trần Xuân Thành), sinh năm 1904 trong một gia đình nhà nho nghèo ở thôn Mễ Trảng, xã Liêm Chính, huyện Thanh Liêm (nay thuộc thành phố Phủ Lý, tỉnh Hà Nam). Lương Khánh Thiên đi học từ lúc 5 tuổi, học hết lớp nhì trường tiểu học thì phải bỏ học đi làm kiếm sống. Năm 1923, Lương Khánh Thiên xin được vào học ở trường Kỹ nghệ thực hành Hải Phòng.

Hải Phòng, một nhượng địa được Pháp chú trọng xây dựng thành một thành phố công nghiệp - hải cảng để phục vụ cho hai đợt khai thác thuộc địa nên đã sớm hình thành đội ngũ công nhân đông đảo, tập trung, với tỷ lệ công nhân kỹ thuật tương đối cao, có điều kiện giao thiệp quốc tế, tiếp thu tư tưởng cách mạng trên thế giới thông qua con đường vận tải hàng hải², tạo điều kiện cho sự phát triển nhanh phong trào công nhân ở đây.

Năm 1923, công nhân nhà máy xi măng đấu tranh phản đối chống đánh đập. Cũng trong năm này, tiếng vang của sự kiện Phạm Hồng Thái đánh bom ở Sa Diện đã nhanh chóng dội tới Hải Phòng càng thúc đẩy phong trào yêu nước ở thành phố phát triển. Năm 1925, Hải Phòng cũng là địa phương có phong trào mạnh mẽ đòi thả Phan Bội Châu và từ phong trào này lại sản sinh ra nhiều chiến sỹ cách mạng kiên trung cho Hải Phòng và cả nước.

Tình hình trên của phong trào công nhân và phong trào yêu nước ở Hải Phòng đã tác động, ảnh hưởng mạnh mẽ tới các tầng lớp nhân dân, thanh niên và học sinh các trường kỹ nghệ trong đó có Trường Kỹ thuật thực hành Hải Phòng. Bởi vậy, tháng 12/1925, nhân Toàn quyền Đông Dương Varenne đi nghỉ ở Đồ Sơn trở về, đông đảo nhân dân Hải Phòng, phần lớn là thanh niên, học sinh, trí thức, công nhân đã tập hợp thành hàng ngũ đi biểu tình

* Phó Giáo sư, Tiến sĩ, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh.

với khẩu hiệu đòi ân xá Phan Bội Châu. Đoàn học sinh Trường Kỹ nghệ thực hành, đi đầu là Lương Khánh Thiện và những học sinh khác, như: Nguyễn Khắc Khang, Vũ Thiện Tấn, Hà Bá Cang (Hoàng Quốc Việt), Vũ Thiện Chân, đã chặn xe Toàn quyền Varenne từ Đồ Sơn về Cầu Rào, đưa đơn đòi trả tự do cho Phan Bội Châu, đã gây tiếng vang lớn trong dư luận xã hội³. Trước áp lực của quần chúng, Varenne hứa sẽ giải quyết. Nhưng bọn mặt tham theo dõi, khi về đến trường, Lương Khánh Thiện và một số học sinh khác bị giam giữ, người Pháp đuổi học, ba học sinh khác bị bắt. Tháng 1/1926, không chịu khuất phục, Lương Khánh Thiện bàn với học sinh của Trường như: Nguyễn Khắc Khang, Hà Bá Cang, Vũ Thiện Chân bãi khóa, đòi trả tự do cho những người bị bắt, đòi giám thị xin lỗi.

Nhà cách mạng Lương Khánh Thiện.

ẢNH TƯ LIỆU

Từ năm 1925 - 1927, các Hội viên của Việt Nam Cách mạng Thanh niên qua huấn luyện ở Quảng Châu lần lượt trở về nước bắt đầu tuyên truyền và tổ chức hoạt động cách mạng, nhất là ở Hải Phòng. Đầu năm 1927, Tỉnh bộ Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Hải Phòng ra đời và tập trung vào tuyên truyền vận động vào đối tượng là thanh niên, học sinh. Phong trào yêu nước ở Hải Phòng và các tỉnh lân cận từng bước chuyển sang khuynh hướng vô sản.

Để sống và hoạt động thực hiện hoài bão của mình, năm 1926, Lương Khánh Thiện về Nam Định và xin làm thợ nguội ở nhà máy dệt. Tại đây, trước tình hình khó khăn, túng thiếu của công nhân, đồng chí đã cùng một số công nhân lập ra "Hội Tương tế" để giúp đỡ lẫn nhau và trên cơ sở đó tạo điều kiện về tổ chức để gắn gũi công nhân nhằm tuyên truyền, giáo dục, vận động họ đấu tranh đòi quyền lợi và được đội ngũ công nhân trong nhà máy dệt Nam Định rất hưởng ứng. Với những hoạt động đó, năm 1927, Lương Khánh Thiện được kết nạp vào Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên ở Nam Định. Nắm được những hoạt động của Lương Khánh Thiện, bọn mặt tham đã ép bọn chủ nhà máy dệt đuổi đồng chí khỏi nhà máy.

Có thể nói, với hoạt động chính trị đầu tiên từ phong trào yêu nước của toàn dân tộc, Lương Khánh Thiện bắt đầu cuộc đời cách mạng và nhanh chóng bước theo con đường đấu tranh giải phóng dân tộc dưới ánh sáng của tư tưởng Nguyễn Ái Quốc - Hồ Chí Minh. Từ chủ nghĩa yêu nước, Lương Khánh Thiện đã từng bước, nhanh chóng đi theo con đường Nguyễn Ái Quốc lựa chọn cho cách mạng Việt Nam.

Từ người yêu nước trở thành chiến sĩ cộng sản kiên cường

Bị buộc phải thôi việc, mất cơ sở hoạt động ở Nam Định, nhưng không nản chí, Lương Khánh Thiện tạm lánh về quê nhà Mễ Tràng và tiếp tục vận động, tuyên truyền cách mạng cho nhiều cơ sở ở Phú Lý.

Đầu năm 1928, Lương Khánh Thiện quyết định trở lại Hải Phòng tìm việc làm ở nhà máy sợi Hải Phòng để hoạt động cách mạng. Đồng chí thuê nhà ở tại Ngõ Chùa Đò và bắt đầu tìm cách bắt mối liên lạc với Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Hải Phòng để tiếp tục hoạt động. Sau một thời gian ngắn, thông qua giới thiệu của một công nhân nhà máy điện Cửa Cấm là Hoàng Văn Đoài, phụ trách tổ thanh niên ở các nhà máy khu vực phía

đông thành phố Hải Phòng, đồng chí Lương Khánh Thiện đã liên lạc và tiếp xúc với đồng chí Nguyễn Đức Cảnh - Bí thư Tỉnh bộ Hội Cách mạng Thanh niên Hải Phòng. Được đồng chí Nguyễn Đức Cảnh trực tiếp giáo dục, huấn luyện và chỉ dẫn các phương pháp hoạt động cách mạng, đồng chí Lương Khánh Thiện nhanh chóng tiếp thu những vấn đề cơ bản về cách mạng, về chủ nghĩa cộng sản, cũng như công tác vận động cách mạng, đồng chí đã khẩn trương đi vào hoạt động phát triển lực lượng của Hội Cách mạng Thanh niên. Sau một thời gian ngắn, đồng chí Lương Khánh Thiện đã nhanh chóng thành lập được tổ chức Việt Nam Cách mạng Thanh niên tại nhà máy sợi Hải Phòng, góp phần thúc đẩy phong trào công nhân ở Hải Phòng phát triển. Bằng hoạt động tổ chức được một bộ phận của Hội Cách mạng Thanh niên trong đội ngũ công nhân công nghiệp trong một nhà máy ở Hải Phòng đã biểu thị rõ rệt định hướng tư tưởng cách mạng, năng lực tổ chức, vận động cách mạng của đồng chí Lương Khánh Thiện, đóng góp vào việc thúc đẩy tiến trình vận động thành lập một chính đảng vô sản ở nước ta. Sự kiện này cũng đánh dấu một bước chuyển quan trọng của đồng chí trên con đường trở thành nhà cách mạng trong công cuộc cách mạng đấu tranh giải phóng dân tộc.

Thực hiện chủ trương vô sản hóa của Hội nghị Kỳ bộ Hội Cách mạng Thanh niên Bắc Kỳ (28/8/1928), hàng loạt cán bộ của Hội Việt Nam Cách mạng Thanh niên Hải Phòng đều đi vào nhà máy, bến cảng... để lao động tự cải tạo mình và tuyên truyền, giáo dục cách mạng trong đội ngũ công nhân của thành phố, đồng chí Lương Khánh Thiện cũng đi vào nhà máy chai thực hiện vô sản hóa.

Bước sang năm 1929, trước sự phát triển của phong trào công nhân và phong trào yêu nước ở nước ta, yêu cầu cấp thiết đặt ra về tổ chức là phải thành lập chính đảng kiểu mới của giai cấp công nhân. Tháng 3/1929, những thành viên tích cực của Kỳ bộ Bắc kỳ đã họp tại số 5 phố Hàm Long (Hà Nội) tiến hành thành lập Chi bộ Công sản. Từ thực tiễn của Hải Phòng, với sự phát triển mạnh mẽ về số lượng và chất lượng của đội ngũ công nhân sau phong trào vô sản hóa của Việt Nam Cách mạng Thanh niên, cũng đặt ra yêu cầu trực tiếp xây dựng tổ chức cộng sản ở thành phố. Đầu tháng 4/1929, tổ chức cộng sản đầu tiên của Hải Phòng ra đời, gồm 3 đồng chí: Hoàng Văn Đoài, Nguyễn Hữu Cẩn, Nguyễn Đức Cảnh. Sự ra đời của tổ chức cộng sản đầu tiên ở Hải Phòng đánh dấu bước phát triển cơ bản của phong trào cách mạng của Hải Phòng, trên mọi phương diện. Tình hình đó tác động mạnh mẽ đến những hội viên khác của Hội Cách mạng Thanh niên. Với những đóng góp của mình trong phong trào công nhân của thành phố cảng, cuối tháng 4/1929, Lương Khánh Thiện là người đầu tiên được kết nạp vào chi bộ cộng sản của Hải Phòng. Sự kiện này đánh dấu bước chuyển căn bản của Lương Khánh Thiện, từ người yêu nước trở thành người chiến sỹ cộng sản. Bước chuyển này có ý nghĩa quan trọng trong cuộc đời hoạt động của đồng chí. Có thể nói, hoạt động trong phong trào yêu nước và công nhân, được tiếp thu chủ nghĩa Mác - Lênin được Nguyễn Ái Quốc hóa, người cộng sản Lương Khánh Thiện là kết quả tất yếu của quá trình kết hợp nhuần nhuyễn ba yếu tố này.

Tháng 8/1929, Ban Chấp hành Đảng bộ Hải Phòng thành lập, đồng chí Nguyễn Đức Cảnh được chỉ định làm Bí thư, đồng chí Lương Khánh Thiện được chỉ định phụ trách phong trào nhà máy chai. Tại đây, trong vai trò mới, đồng chí tích cực tiến hành tổ chức, lãnh đạo nhiều cuộc đấu tranh đòi cải thiện đời sống, tăng lương, giảm giờ làm, đòi chủ phải chữa chạy cho một công nhân sốt lò bị ngạt trong quá trình làm việc. Đặc biệt, ngày 23/4/1929, đồng chí Lương Khánh Thiện đã lãnh đạo chi bộ tổ chức cuộc đấu tranh bãi công đòi thả hai công nhân bị đuổi việc, đòi chủ phải nhận lại và được tăng lương, chủ nhà máy phải nhượng bộ một phần. Ngày 1/5/1929, chi bộ lại tổ chức bãi công kỷ niệm ngày Quốc tế Lao động và đòi

tăng lương. Đảng bộ Hải Phòng, trước sự phát triển đó đã chủ trương tổ chức một cuộc đấu tranh lôi kéo công nhân toàn thành phố tham gia. Cuộc bãi công này kéo dài đến ngày 7/6/1929.

Cuộc đấu tranh của công nhân nhà máy chai được công nhân nhà máy tơ, máy điện Hải Phòng hưởng ứng. Chính quyền thực dân lo ngại sự bùng phát hơn nữa của cuộc bãi công đã phải phải binh lính tới đàn áp và lung bắt những người lãnh đạo, trong đó có Lương Khánh Thiện. Cuộc bãi công của công nhân nhà máy chai được sự hưởng ứng của công nhân các nhà máy khác, lại chuyển thành cuộc biểu tình kéo lên Sở mật thám Hải Phòng đòi thả những người bị bắt. Từ cuộc đấu tranh đòi cải thiện điều kiện làm việc và kinh tế, đã chuyển thành đấu tranh chính trị.

Phong trào đấu tranh của công nhân nhà máy chai Hải Phòng, dưới sự lãnh đạo của đồng chí Lương Khánh Thiện, với sự tham gia của công nhân các nhà máy khác ở thành phố diễn ra vào đúng lúc Đại hội Việt Nam cách mạng Thanh niên được tổ chức ở Hồng Kông (Trung Quốc) là cơ sở thực tế cho Đại biểu Kỳ bộ Bắc kỳ của Hội Việt Nam cách mạng Thanh niên giữ vững quan điểm phải thành lập Đảng Cộng sản cho giai cấp công nhân Việt Nam và trở về thành lập Đông Dương Cộng sản Đảng vào ngày 17/6/1929 ở Hà Nội.

Sau cuộc lãnh đạo công nhân nhà máy chai đấu tranh, Lương Khánh Thiện bị địch bắt tháng 5/1930. Tòa án sơ thẩm Hải Phòng kết án đồng chí 2 năm tù giam và 5 năm đày biệt xứ. Sau 7 tháng giam giữ, cuối năm 1930, biết rõ đồng chí Lương Khánh Thiện là người lãnh đạo các cuộc đình công đấu tranh của công nhân nhà máy chai, tòa án thực dân ở Kiến An đã tiến hành xử lại và kết án đồng chí phải tù chung thân và đày đi Côn Đảo.

Trong thời gian 5 năm ngắn ngủi bước vào tham gia phong trào yêu nước và phong trào công nhân, đồng chí Lương Khánh Thiện đã có những cống hiến to lớn cho cách mạng nước ta, với tiến trình vận động để thành lập chính đảng của giai cấp công nhân Việt Nam và cùng với những cống hiến đó đã làm sáng tỏ ý chí cứu nước, cứu dân kiên cường của một lớp thanh niên thời dựng Đảng, dưới sự dẫn dắt của tư tưởng và sự lãnh đạo của lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc. ❖

Chú thích:

1. Trường Kỹ nghệ thực hành (Ecole Partique D'Indusstruie - EPI) Hải Phòng được thành lập năm 1913 đào tạo công nhân kỹ thuật thuộc các ngành tiện, nguội, đúc, lái xe, sửa chữa ôtô, mỗi khóa khoảng 50 học sinh.
2. Với vị trí của nó, thông qua các thủy thủ, mà tiếng vang của cách mạng Tháng Mười, của phong trào cách mạng và công nhân thế giới đã tới Hải Phòng. Lãnh tụ Nguyễn Ái Quốc khi ở Pháp cũng rất quan tâm đến việc tuyên truyền tư tưởng cách mạng về Việt Nam thông qua các thủy thủ về Hải Phòng và Sài Gòn. Từ năm 1922, đồng chí Bùi Lâm là người đứng đầu đường dây đưa tài liệu sách, báo như Le Paria, Việt Nam hôn, Nhân đạo, Đời sống thợ thuyền... về hai hải cảng này. Cuối năm 1925, đồng chí Nguyễn Ái Quốc cử đồng chí Hồ Tùng Mậu về Hải Phòng lập Hội quần thư điểm, tạo điểm liên lạc đưa thanh niên yêu nước đi Quảng Châu. Năm 1926, Nguyễn Ái Quốc và đồng chí Nguyễn Lương Bằng đã về Hải Phòng lập đường dây liên lạc Hải Phòng - Hương Cảng - Thượng Hải để đưa đơn cán bộ, đưa tài liệu cách mạng (báo Thanh niên và sách Đường Cách mệnh) về nước...
3. Có tài liệu khẳng định rằng, đồng chí Lương Khánh Thiện cùng với các đồng chí: Hoàng Quốc Việt, Lưu Bá Kỳ đã viết đơn và trực tiếp đưa cho Toàn quyền Varenne đòi ân xá cho cụ Phan Bội Châu.